

Johan Idema, de man achter de Wolfgang-app

‘Luister, nu beginnen de hoorns’

Stel je voor: je gaat naar een concert. Je zoekt je plaats, rij zeventien stoel twaalf. Op het podium zijn de orkestleden aan het inspelen. Het publiek om je heen bladert in het programmaboekje, of praat wat met elkaar. Dan gaan de deuren dicht en het wordt stil. De zaallichten dimmen. Het orkest stemt. De dirigent komt op. Hij buigt. En jij... jij werpt een blik op je smartphone.

tekst Machiel Swillens
foto's Bas Quaevlieg



‘Inderdaad’, zegt Johan Idema, ‘dat heeft iets gekks. De reacties van mensen op Wolfgang kunnen dan ook heftig zijn. Je hebt haters en liefhebbers. Daar ben ik blij mee, want Wolfgang roept in elk geval discussie op, en dat is juist ook wat onze financiers graag willen. De haters zijn principieel tegen smartphones in de concertzaal. Trouwens, van hen heeft negen van de tien Wolfgang nog nooit gezien. Zij zijn gewoon tegen. En dat mag. De liefhebbers? Dat zijn de gebruikers!’ Wolfgang is een app voor de smartphone. De concerttoelichting in zijn modern-



ste jasje. Terwijl het orkest speelt, verschijnen teksten op het scherm van je telefoon. Die teksten volgen de muziek. Zodra dat nieuwe thema klinkt in de hobo, lees je erover op je telefoon. De korte teksten blijven gedurende enige tijd in beeld. Witte letters tegen een zwarte achtergrond. En natuurlijk: helemaal geluidloos.

Maar hoe werkt dat eigenlijk? De ene dirigent is de andere niet. De ene uitvoering is sneller dan de andere. Hoe is het mogelijk dat het altijd gelijkloopt? En stoort het niet vreselijk als de helft van het publiek tijdens een concert met zijn telefoon in de weer is? Nieuwsgierig geworden, maakte deKlank een afspraak met de man achter Wolfgang: adviseur, auteur, initiator en cultureel ondernemer Johan Idema. We ontmoeten hem in een Rotterdamse café.

Vooroordelen

Wolfgang werd in 2016 geïntroduceerd. Sindsdien heeft de app zich bewezen. Vrijwel alle Nederlandse orkesten en diverse podia maken er gebruik van. Maar er is dus ook sprake van enige controverse. Johan Idema maakt graag van deze gelegenheid gebruik om Wolfgang toe te lichten en een aantal vooroordelen te ontcrachten.

Idema: ‘Nee, Wolfgang stoort niet. Wij hebben in opdracht van onze financiers, het VSBFonds en het BankGiro Loterij Fonds, een onafhankelijk onderzoek laten uitvoeren onder het publiek. Daaruit komen harde bewijzen dat Wolfgang niet als storend wordt ervaren. Grappig is: iemand die in een programmaboekje zit te bladeren, stoort waarschijnlijk meer dan iemand die stilletjes leest op zijn telefoon.’

Ten tweede vindt Idema het belangrijk om te benadrukken dat uit het onderzoek naar voren komt dat Wolfgang-gebruikers beter gaan luisteren. ‘Dat is een soort rare paradox, want iedereen denkt: die telefoon zorgt alleen voor afleiding en verstrooiing. Maar door de manier waarop wij hem inzetten, zeggen bezoekers dat ze er juist beter van gaan luisteren.’

‘En ten derde’, zegt Idema, ‘ben ik blij dat Wolfgang door alle leeftijdsgroepen gebruikt wordt. Wij dachten eerst dat het vooral de jongere concertbezoeker zou aanspreken, maar we zien dat ook ouderen – de leeftijdsgroep “klassieke muziek-oud” zal ik maar zeggen – onze app gebruiken. Daarbij blijkt dat Wolfgang zowel bij de beginnende klassieke-muziek liefhebber als bij ervaren, frequente concertbezoekers in de smaak valt.’

De grootste mogelijke impact

Idema (1973) behoort zelf ook tot die groep ervaren concertbezoekers. Als kind al ging hij naar orkestconcerten met een oom. Die fluisterde hem dan dingen in het oor als: ‘Luister, nu beginnen de

hoorns’, of: ‘Hoor je die contrabassen samen met de grote trom...’ ‘Misschien is het daar wel begonnen’, zegt Idema. Later studeerde hij piano aan het conservatorium én Industrieel ontwerpen in Delft. ‘Maar die twee studies combineren op niveau, dat was niet te doen.’ Dus besloot hij zich te richten op zijn studie in Delft. Toch kwam hij al snel terug bij de klassieke muziek. Hij liep stage bij het Concertgebouw en studeerde af met een project bij het Koninklijk Concertgebouworkest. Daar, en ook toen hij daarna naar New York ging om verder te studeren, bleef hij concerten bezoeken. ‘Ik ben zodoende bekend met het fenomeen concerttoelichtingen en programmaboekjes. Ik ben er professioneel én persoonlijk in geïnteresseerd.’ Na een periode voor een adviesbureau voor cultuur te hebben gewerkt, besloot Idema in 2013 voor zichzelf te beginnen. Het eerste project dat hij initieerde was *De Grote Kunstshow* in samenwerking met de Stadsschouwburg Amsterdam. Daarbij werden kunstwerken niet in een museum gepresenteerd, maar op het podium van een theater. Met muziek, video, dans en een praatje. ‘Het gaat mij altijd om de vraag: hoe kun je kunst en cultuur op een andere manier presenteren, zodat het de grootste impact heeft. Je kunt een schilderij aan de muur hangen, je kunt muziek op een podium uitvoeren, maar wat kun je anders doen om het maximaal impact te laten hebben.’ ‘Inderdaad, Wolfgang is een beetje het concertzaal-equivalent van de bekende audiotor door een museum met een koptelefoontje’, zegt Idema. ‘Toen de techniek beschikbaar werd en vrijwel iedereen een smartphone op zak had, kwam het idee als vanzelf.’ Idema schreef een plan, zocht financiers en vond ontwerp bureau Fabrique bereid om de app technisch te bouwen. ‘Ook Muziekgebouw aan ‘t IJ, de Doelen en TivoliVredenburg hadden we mee, daar konden we Wolfgang uitproberen. Andere podia en orkesten hebben we pas aangeschreven toen de app helemaal klaar was. De philharmonie zuidnederland was een van de eerste orkesten die ermee startte. Ze waren meteen enthousiast en blij dat Wolfgang zonder extra werk direct inzetbaar was.’

Toegankelijke teksten

Idema pakt zijn iPhone erbij. ‘Kijk, ik kan je laten zien hoe het eruit ziet!’ Bescheiden vormgegeven witte letters lichten op tegen de matzwarte achtergrond van het telefoonscherm: *Tinkelende sleebellen zetten Mahlers Vierde Symfonie – zijn meest zonnige en toegankelijke symfonie – in beweging. De strijkers introduceren een klassieke onbezorgde melodie...*

Onderaan het scherm groeit langzaam een wit streepje van links naar rechts. Idema: ‘Dat streepje is nieuw. Daar was veel vraag naar. Mensen vinden het prettig te weten hoe lang een tekst in beeld blijft.’ De teksten zijn met zorg geschreven. ‘Ze zijn veel specifiekere dan een programmatoelichting. We willen inhoudelijk maar toegankelijk schrijven, voor kenners en beginners. We vermijden vaktermen als “modulatie” en “fis mineur”. Ook zorgen we voor voldoende rust. Niet te veel teksten, zodat je ook kunt genieten en om je heen kunt kijken.’ Inmiddels is er een lange lijst met werken waarvoor Wolfgang beschikbaar is. Op verzoek van een orkest of een podium kunnen er nieuwe worden toegevoegd. Bestaan de teksten eenmaal, dan kunnen andere orkesten er eveneens gebruik van maken. Naast een aantal schrijvers is ook een team van *timers* aan het werk voor Wolfgang. Zij gaan naar de concerten en zorgen ervoor dat de tekst gelijkloopt met de muziek. ‘Het zijn meestal conservatoriumstudenten.



Zij zitten in de regiekamer met een laptop. Als de dirigent wat langzamer gaat, drukken ze op de pauzeknop om de volgende tekst nog even tegen te houden. Dat kan best spannend zijn. Eén van onze *timers* mailde mij laatst dat zijn dirigent ongeveer twee keer zo lang had gedaan over het *Adagietto* uit Mahlers *Vijfde Symfonie*. Hij had constant op de pauzeknop moeten drukken. Maar het is allemaal goed gekomen!’

Lange lijst concerten

Wie Wolfgang op zijn telefoon downloadt, ziet meteen de lange lijst concerten waarbij ze van de app gebruik kunt maken. Op 22 februari is *Ein Heldenleben* bij de Brussels Philharmonic. Op 23 februari Rachmaninovs *Symfonische Dansen* bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest én Stravinsky's *Petroesjka* bij het NedPhO. Op 24 februari de *Tweede Symfonie* van Sibelius bij philharmonie zuidnederland. En zo gaat het maar door. ‘Wolfgang bestaat nu twee jaar. We zijn gegroeid naar zo’n 180 concerten per concertseizoen. Dat is vier of vijf per week! Ook in het buitenland is interesse.’

‘Als nieuwe orkesten geïnteresseerd zijn, waarschuw ik altijd dat er ook negatieve reacties zullen komen. Die verdwijnen zodra Wolfgang eenmaal wordt gebruikt. De sceptici komen crachter dat je er helemaal niets van merkt tijdens een concert. Eén keer ging ik naar een concert in het Concertgebouw. Het ging gelukkig al voor mij zat had een vriend meegenomen. Zij waren reguliere concertbezoekers, de vriend was er voor het eerst. Ik hoorde de vriend tegen de vrouw zeggen: “Kijk, ik heb Wolfgang”. Maar zij moest er niets van hebben. Totdat het concert begon. Binnen de kortste keren had zij zijn telefoon in haar handen en zaten ze met zijn drieën te lezen!” □